

УДК

Бєбко Світлана Вікторівна,
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації
Національного університету харчових технологій, кандидат економічних наук

e-mail: hala-sveta@ukr.net

Тел. +38 (096) 5301211

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ З
УРАХУВАННЯМ ЕФЕКТИВНОСТІ КИТАЙСЬКОГО ДОСВІДУ**

Svitlana Bebko, senior teacher of the Department of Business Foreign Language and International Communication (National University of Food Technologies), Candidate of economic sciences

**THE PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL SERVICES
MARKET OF UKRAINE CONSIDERING THE EFFICIENCY OF CHINESE
EXPERIENCE**

***Анотація.** У статті проаналізовано стан розвитку ринку освітніх послуг Китаю та виявлено особливості його функціонування. Показані ключові тенденції зростання ролі вищих навчальних закладів у забезпеченні зростання економіки країни. Узагальнені теоретичні основи функціонування ринку освітніх послуг Китаю. Запропоновані науково-практичні пропозиції з питань запровадження кращих елементів китайського досвіду у вітчизняну практику. Зокрема, такі як: модернізація навчальних закладів, у тому числі на основі застосування механізмів державно-приватного партнерства; розробка та впровадження реалістичних пропозицій з удосконалення механізму бюджетного фінансування діяльності вищих навчальних закладів; розробка та впровадження сучасних інноваційних освітніх технологій, у тому числі технологій дистанційної освіти; підтримка взаємодії вищих навчальних закладів із науковими установами та роботодавцями.*

***Ключові слова:** ринок освітніх послуг, освітні функції, ефективність, вищі навчальні заклади, ключові тенденції.*

***Annotation.** The article analyzes the state of development of Chinese education services market and reveals the peculiarities of its functioning. There has been shown the key tendencies of growing the role of higher education institutions in providing the growth of national economy. There has been generalized the theoretical basics of functioning of Chinese educational services market. There has been suggested the scientific and practical items about introducing the best elements of Chinese experience into our practice. Namely, these are: modernization of*

education institutions, including the usage of state and private partnership; developing and introducing the modern innovation education technologies, including technologies of distance learning; support of interaction of higher education institutions with scientific institutes and employers.

Keywords: *educational services market, education functions, efficiency, higher education institutions, key tendencies.*

Постановка проблеми. Китай сьогодні стрімко розвивається. Економіка Китаю демонструє випереджаюче зростання, у тому числі на основі використання інноваційного чинника. Влада Китаю приділяє значну увагу підтримці розвитку ринку освітніх послуг, при цьому націлюючи вищі навчальні заклади на задоволення конкретних економічних потреб. Йдеться, передусім, про задоволення потреб ринку праці у підготовлених фахівцях, а також у задоволенні корпоративного сектору новими науковими результатами (розробками, технологіями, інноваціями).

Розвиток вищої освіти Китаю відбувається із урахуванням глобальних тенденцій, у тому числі тенденцій глобалізації освітнього простору. Вищі навчальні заклади Китаю підтримують широкі міжнародні зв'язки, приймають на навчання іноземних студентів, реалізують програми міжнародної академічної мобільності, беруть участь у грантових програмах тощо. Вивчення та узагальнення цього досвіду представляє значний науковий та прикладний інтерес.

Аналіз останніх досліджень. З актуальних питань глобалізації освітнього простору та розвитку ринку освітніх послуг у Китаї оприлюднено низку наукових праць. Плідно працюють над цією проблематикою провідні вчені – І. Грищенко, І. Каленюк, В. Кремень, Т. Каукунова, А. Марчук та ін.

Мета дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних основ функціонування ринку освітніх послуг Китаю та вироблення науково-практичних пропозицій з питань запровадження кращих елементів китайського досвіду у вітчизняну практику.

Основна частина. Вищі навчальні заклади Китаю реалізують стратегію, спрямовану на збільшення своєї присутності на світовому ринку освітніх послуг. Кількість іноземних студентів, що навчаються у вищих навчальних закладах Китаю, щороку збільшується. Частка вищої освіти Китаю у світовому ринку освітніх послуг також має тенденцію до збільшення [11].

Вищі навчальні заклади Китаю, реагуючи на виклики глобалізації освіти та освітнього ринку, активно впроваджують сучасні освітні технології, розробляють та реалізують інноваційні за змістом навчальні програми за різними напрямками підготовки, посилюють роль і значення науки (наукових досліджень) у справі підготовки сучасних фахівців, вживають заходів за програмами дистанційної освіти, “освіта протягом життя”, корпоративної освіти тощо [12, с. 76].

Влада Китаю сприймає розвиток вищої освіти як фактор технологічного розвитку національного господарства, і вказаний імператив цілком співставний із позицією національних урядів інших розвинутих держав. Виходячи з цього, китайська влада здійснює політику, спрямовану на посилення ролі і значущості системи вищої освіти, у першу чергу йдеться про підтримку вищих навчальних закладів технічного, технологічного та інженерного профілів.

Як вже відмічалось, вищі навчальні заклади Китаю, реагуючи на глобальні виклики інноваційно-технологічного розвитку, проводять реальну наукову та інноваційну діяльність. В рамках цієї роботи виробляються конкурентоспроможні наукові та інноваційні продукти, які після відповідного патентного оформлення надходять на світовий ринок об’єктів інтелектуальної власності.

З метою підвищення конкурентного статусу, вищі навчальні заклади Китаю стимулюють міжнародну наукову взаємодію науково-педагогічних працівників [5, 6]. Підтримується участь у міжнародних наукових проектах, а також доступ до міжнародних програм грантового (конкурсного) фінансування

наукових досліджень. Для всіх працівників вищої школи знання іноземної (як правило, англійської) мови є обов'язковим.

Глобальною тенденцією розвитку систем вищої освіти є підвищення (щоправда, помірне) обсягів фінансування вищих навчальних закладів за рахунок коштів централізованих фондів (державних бюджетів), а також диверсифікація каналів фінансування діяльності цих закладів. Зокрема, нині провідні вищі навчальні заклади отримують фінансові ресурси не тільки за рахунок коштів державного бюджету та коштів замовників (споживачів) освітніх послуг, а і за рахунок участі у проектах (роботах), що ініційовані міжнародними організаціями, реалізації міжнародних наукових програм, грантового фінансування тощо [1, 11]. Аналогічні тенденції спостерігаються і у системі вищої освіти Китаю. Китайська влада збільшує фінансування вищих навчальних закладів, а також підтримує прагнення та можливості закладів у отриманні (залученні) фінансових ресурсів з-за кордону.

Китайська влада активно укладає міжнародні та міжурядові угоди про співробітництво у сфері науки і вищої освіти. За даними Міністерства закордонних справ Китаю, нині такі угоди укладено з 160 державами світу (у тому числі і з Україною), в яких або навчаються китайські студенти, або з яких приймаються студенти для навчання у вищих закладах Китаю [11].

У зв'язку з “масовизацією” вищої освіти, що є глобальною тенденцією світової освітньої системи, постають актуальні проблеми організації моніторингу та контролю за якістю діяльності вищих навчальних закладів, за якістю освіти. Відповідаючи на цей виклик, китайський уряд вживає заходів для удосконалення механізмів акредитації вищих навчальних закладів, поступово висуваючи до закладів умови, що визнані міжнародною спільнотою [10]. Йдеться, зокрема, про результативність наукової діяльності, представлення наукових результатів у міжнародних наукометричних базах даних, підтримку інноваційної активності викладачів та студентів, вільне володіння науково-педагогічних працівників іноземними мовами тощо.

Вищі навчальні заклади Китаю, з огляду на глобальні тенденції розвитку світової освітньої системи, активно впроваджують сучасні освітні технології, у тому числі технології передачі знань за допомогою сучасного інформаційно-комунікаційного обладнання. Реалізуються численні програми дистанційної освіти [12, с. 95].

Актуальною проблемою розвитку вищої освіти Китаю у зв'язку із викликами глобалізації ринку освітніх послуг є стандартизація змісту освіти, що пояснюється прагненням до підвищення якості освітніх послуг [7].

Одним із викликів глобальної освітньої системи є поширення попиту з боку роботодавців на висококваліфікованих фахівців із сучасних технологій (технологів). Найбільш популярним напрямом, з огляду на кількість студентів, є інформаційно-комунікаційні технології. Національна система вищої освіти Китаю змушена шукати відповідь на цей виклик, створюючи новітню базу для підготовки вказаних фахівців.

Отже, система вищої освіти Китаю активно бере участь у процесі глобалізації освіти та ринку освітніх послуг. Це проявляється, зокрема, у реалізації стратегії, спрямованої на збільшення присутності на світовому ринку освітніх послуг, а також впровадженні сучасних освітніх технологій та інновацій. Ключовими чинниками підвищення ефективності сфери вищої освіти у Китаї виступають:

- висока кваліфікація науково-педагогічних працівників (що обумовлюється поступовим підвищенням кваліфікаційних вимог до викладачів);
- широка розповсюдженість практики запрошення до викладання іноземних професорів;
- розширення державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, у першу чергу на технічні та технологічні напрями, що створює сприятливе підґрунтя для збільшення обсягів фінансування, у тому числі для формування належної матеріально-технічної бази;

- наявність програм грантової підтримки наукових досліджень та молодих вчених;
- підвищення рівня автономії вищих навчальних закладів (академічної, управлінської та фінансової), що дає змогу повноцінно врахувати потенціал закладу та реалізувати поставлені перед ним завдання;
- підтримка у вищих навчальних закладах результативної наукової та інноваційної діяльності, які дозволяють отримувати наукові та інноваційні продукти та реалізовувати їх на відкритому ринку;
- підтримка програм залучення на навчання іноземних студентів (включаючи безкоштовне вивчення китайської мови, стипендії для кращих студентів, підтримка програм студентських обмінів) [2, 3, 12].

На думку автора, китайський досвід організації підтримки та удосконалення регулювання розвитку системи вищої освіти може стати у нагоді при виробленні концептуальних пропозицій з реформування вищої освіти України.

Заслужує на увагу та імплементацію китайський досвід широкої модернізації навчальних закладів, у тому числі на основі застосування механізмів державно-приватного партнерства. Цікавою є практика формування та реалізації цільової програми підтримки розвитку провідних університетів, перетворення їх у світових лідерів, які мають увійти до визнаних світових рейтингів. В Україні, на погляд автора, також доцільно виділити кілька університетів-«флагманів» (5-10 шт., за різними напрямками підготовки), розробити програму їхньої державної підтримки, залучити до реалізації цієї програми бізнесові структури, роботодавців, окремі державні установи, і на основі масованого фінансування спромогтися кардинальної модернізації наукової, інноваційної, навчальної та матеріально-технічної бази [1]. Вказане могло б сприяти подальшому підвищенню якості усієї вищої освіти в Україні (на університети-«флагмани» рівнялися би інші вищі навчальні заклади), а також активізувало міжнародну діяльність установ вищої освіти. Крім того,

таким чином вдалося би оптимізувати механізм моніторингу глобальних тенденцій розвитку систем вищої освіти, і на цій основі впроваджувати у вітчизняну практику кращі світові освітні технології.

Необхідно розробити та впровадити реалістичні пропозиції з удосконалення механізму бюджетного фінансування діяльності вищих навчальних закладів. На думку експертів, саме висока ефективність бюджетного фінансування діяльності вищих навчальних закладів є ключовим чинником високої якості функціонування усієї системи вищої освіти. Наявний механізм бюджетного фінансування системи вищої освіти має не лише забезпечувати належний рівень фінансового забезпечення поточної діяльності вищих навчальних закладів (необхідна умова), але і передбачати фінансове забезпечення інвестиційних та інноваційних витрат, спрямованих на розвиток наукової, навчальної та матеріально-технічної бази закладів (достатня умова). Статті капітальних витрат на розвиток системи вищої освіти мають бути захищеними та фінансуватися своєчасно. Бюрократичні процедури щодо отримання фінансових ресурсів та звітування про їхнє використання мають здійснюватися у сучасному інформаційно-комунікативному середовищі. При цьому слід мати на увазі, що якість функціонування системи вищої освіти вже зараз виступає ключовим чинником національної конкурентоспроможності, забезпечує країнам лідерство у глобальному поділі праці, сприяє цивілізаційному розвитку та прогресу у широкому розумінні [3, 9].

Цікавим і корисним є китайський досвід формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, виходячи із прогнозів соціально-економічного розвитку держави та очікуваних тенденцій світового технологічного розвитку. Справді, держава в рамках реалізації своїх функцій має фінансувати підготовку лише тих фахівців, які найбільш потрібні суспільству та економіці. Держава не може забороняти навчання на так званих «малозатребуваних» серед роботодавців спеціальностями, але державне замовлення на ці спеціальності не здійснює, а лише створює належні умови для

необхідного опанування відповідної професії (можливості навчання за кордоном, грантова підтримка, освітні кредити на оплату вартості навчання тощо).

Корисним і доцільним для впровадження є китайський досвід організації державного контролю за результатами діяльності вищих навчальних закладів. Це стосується не лише обсягу засвоєних знань випускниками, а й регулярним моніторингом якості науково-педагогічного персоналу, а також результатів міжнародної діяльності.

Доцільно використати китайський досвід у сфері стимулювання наукової та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів. Результат - орієнтована наукова та інноваційна діяльність дає змогу вищим навчальним закладам забезпечувати надходження доходів від реалізації наукових розробок та інноваційних продуктів, а також сприяти у підготовці фахівців високої кваліфікації, які обізнані із сучасними дослідницькими технологіями. Вищі навчальні заклади Китаю можуть створювати технопарки, технополіси, брати участь у реалізації спільно з корпораціями наукомістких проектів.

Система вищої освіти Китаю має значний досвід розробки та впровадження сучасних інноваційних освітніх технологій, у тому числі технологій дистанційної освіти. Дистанційне навчання — сукупність сучасних освітніх методик та інструментів, що забезпечують доставку знаннєвої інформації у інтерактивному режимі з допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Принципами дистанційної освіти є: інтерактивна взаємодія в процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння навчального матеріалу, консультативний супровід [7].

Також цікавим і корисним є досвід китайських вищих навчальних закладів у сфері організації міжнародної діяльності. Китайською владою укладено угоди про міжнародне співробітництво у сфері науки та вищої освіти із 160 країнами світу. Міжнародна діяльність вищого навчального закладу сприймається як необхідний елемент навчального та наукового процесів.

Ефективна міжнародна діяльність є чинником підтримки високої якості освіти. Вищі навчальні заклади Китаю мають можливість запрошувати до викладацької діяльності іноземних викладачів, брати участь у реалізації міжнародних наукових проєктів, направляти викладачів на стажування за кордон.

Державне замовлення на підготовку фахівців має формуватися на основі науково-обґрунтованих методичних рекомендацій (норм), які враховують потреби національного господарства у фахівцях конкретних спеціальностей. Державне замовлення має формуватися прозоро, на основі формального підходу, враховувати завдання національної соціально-економічної політики, з урахуванням прогнозів світового технологічного розвитку.

Вищим навчальним закладам України слід творчо використати досвід китайських закладів у сфері залучення до навчального процесу роботодавців. Роботодавці можуть брати участь у формуванні та реалізації навчального процесу у різних формах:

- формування державної політики у сфері вищої освіти за участю провідних роботодавців (у тому числі через механізми роботи громадських дорадчих органів);
- формування замовлення на майбутню кваліфікацію фахівців (у тому числі через участь у розробці галузевих освітніх стандартів);
- забезпечення ефективної участі студентів у проходженні виробничої та переддипломної практики на реальному виробництві;
- включення до навчальних програм та планів реалістичних навчальних завдань, що зустрічаються у реальній практиці;
- участь представників роботодавців у екзаменаційних комісіях, що підвищить рівень прозорості навчального процесу;
- підготовка за участю практичних фахівців та роботодавців навчально-методичних матеріалів (підручників, навчальних посібників, екзаменаційних білетів тощо);

- вирішення студентами на наукових конференціях реальних науково-технічних завдань, що зустрічаються у реальній практиці [3].

Висновки. Отже, при виробленні концептуальних пропозицій з реформування вищої освіти України доцільно використовувати китайський досвід організації підтримки та удосконалення регулювання розвитку ринку освітніх послуг, у першу чергу за такими напрямками:

- широка модернізація навчальних закладів, у тому числі на основі застосування механізмів державно-приватного партнерства;

- розробка та впровадження реалістичних пропозицій з удосконалення механізму бюджетного фінансування діяльності вищих навчальних закладів;

- удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, виходячи із прогнозів соціально-економічного розвитку держави та очікуваних тенденцій світового технологічного розвитку;

- удосконалення механізму державного контролю за результатами діяльності вищих навчальних закладів;

- стимулювання наукової та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, яка може виступати і елементом навчального процесу, і бути джерелом додаткових доходів;

- розробка та впровадження сучасних інноваційних освітніх технологій, у тому числі технологій дистанційної освіти;

- підтримка взаємодії вищих навчальних закладів із науковими установами та роботодавцями;

- удосконалення організації міжнародної діяльності вищих навчальних закладів, яка сприймається як необхідний елемент навчального та наукового процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гала С.В. Тенденції розвитку вищої освіти Китайської Народної Республіки: досвід для України / С.В.Гала // Економіка і управління. – 2013. - № 1. – С. 37-41.
2. Грищенко І.М. Підприємницькі аспекти трансформації вищих навчальних закладів України / І.М.Грищенко // Вісник КНУТД. – 2013. - № 5. – С. 50-64.
3. Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти [колективна монографія] / І.М. Грищенко, С.В. Захарін та ін. / за ред. чл.-кор. НАПН України І. М. Грищенка. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 364 с.
4. Енциклопедія освіти [енциклопедичне видання] / Національна академія педагогічних наук України; відповід. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Еремина С.Л. Студенческая мобильность в Китае / С.Л. Еремина, Д.А. Обущак [електронний ресурс]. – Доступний з: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/ec/18/image/18-155.pdf>.
6. Животовская И.Г. Реформа высшего образования в Китае: проблема подготовки кадров / И.Г. Животовская // Экономика образования. – 2007. – № 5. – С. 60–69.
7. Каленюк І. Вища освіта в сучасному глобальному середовищі / І.Каленюк [електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1231000.
8. Каукенова Т. Развитие образования в современном Китае: кризисные явления и поиски решений / Т.Каукенова [електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.easttime.ru/analitic/3/8/491.html>.
9. Кремень В.Г. Підвищення економічної ефективності освіти України: концептуальні засади вирішення проблеми / В.Г.Кремень // Вісник КНУТД. – 2013. - № 5. – С. 16-26.

10. Марчук А. Глобалізація та її вплив на розвиток вищої освіти / А.Марчук [електронний ресурс]. – Доступний з: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2011_1/Marchuk.htm.

11. Educational Statistics Yearbook of China 2015. / Ministry of Education. – Beijing: People’s Education Press. – 2017. – 700 p.

12. Higher Education in China. / [Jianmin Gu, Xueping Li, Lihua Wang]. – Beijing, 2009. – 238 p.